

و ارتباطات او با دانش آموزان بر محور همان هدف شکل می‌گیرد و بهمین نسبت اثربخشی آموزش افزایش می‌باید. بنابراین، توانمندی شناسایی و انتخاب هدف، از ضرورت‌های معلمی محسوب می‌شود. معلم باید بتوند اهداف و سطوح آن را بشناسد و متوجه اثربخشی هر هدف در فرایند یاددهی- یادگیری باشد. برای نمونه، «تربيت انساني خلاق و کارآفرین» از اهداف کلانی است که در سند تحول بنیادين آموزش‌پيروش به آن اشاره شده است. در مواجهه با چنین هدфи، اين پرسش باید برای معلم مطرح شود که وی چگونه و تا چه اندازه برای جهت‌دهی برنامه‌های آموزشی و پرورشی کلاس خود باید بر این هدف متمرکز شود. بدیهی است پاسخ او به این سؤال، به محتوای آموزشی که برای تدریس او طراحی و تنظیم شده است، به اهداف عملیاتی مربوط به آن، به سهم محتوا و نیز نحوه ارائه آن مرتبط است. به عبارت دیگر، معلم ناگزیر از شناسایی و ارتباط گرفتن با اهداف در سطوح گوناگون است.

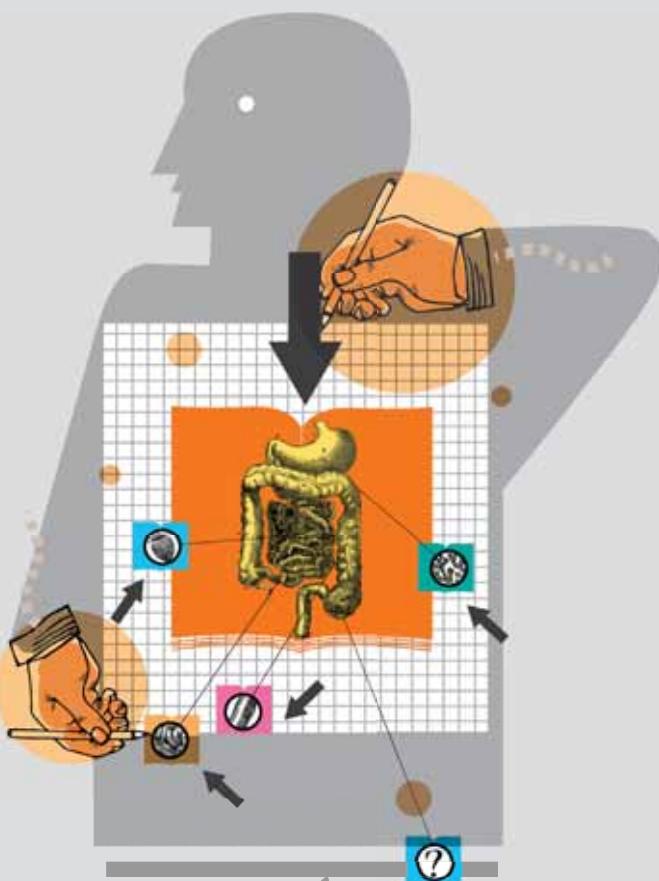
پله پله تا هدف

درباره آنچه معلم باید در خصوص تقسیم‌بندی اهداف و سطوح آن بداند، بهطور خلاصه در ادامه اشاره کرده‌ایم، اما پیش از آن باید بگوییم که اگر معلم نگاه و عملکرد خود را تنها به اهداف دریافتی از کتاب درسی محدود کند، ولی به اهداف کلان و رویکرد حاکم بر کل برنامه توجه نداشته باشد، احتمال آنکه با شکست روبرو شود و یا به بیراهه برود بسیار است.

از جمله عناصر تشکیل‌دهنده برنامه درسی، «هدف»، «محتوای»، «شیوه تدریس» و «شیوه ارزشیابی پیشرفت تحصیلی» است. برقراری ارتباط بین این اجزا از مهم‌ترین وظایف برنامه‌ریزان و نیز معلمان، به عنوان مجریان برنامه درسی، به شمار می‌رود. از عناصر چهارگانه یاد شده هدف در رأس قرار دارد، به نحوی که محتوای آموزشی باید براساس آن شکل بگیرد؛ در صورتی که شیوه‌های تدریس و ارزشیابی نیز در راستای هدف به اجرا درنیایند، برنامه‌ریزی کاری عبث و بیهوده خواهد بود. در شماره‌های گذشته از این مجموعه نوشته‌ها، اهمیت و ضرورت توجه معلم نسبت به اهداف آموزشی، و نیز منابع تأثیرگذار بر تعیین اهداف را بررسی کردیم و اکنون به معرفی انواع هدف، سطوح اهداف، چرایی اهمیت و چگونگی شناخت آن توسط معلم می‌پردازیم.

مقصود کجاست؟

تصور کنید در خیابان مشغول راه رفتن به سویی هستید و اطمینان از درستی مقصد خود ندارید. اگر همچنان به رفتن ادامه دهید، چه اتفاقی می‌افتد؟ به احتمال زیاد از جای سر درمی‌آورید که با مقصد اصلی شما فاصله دارد. شناسایی هدف و توجه به آن نقش چراغ راهی در دوردست را دارد که به طور مداوم دوری گزیدن از بیراهه‌ها را در شب به مسافر یادآوری می‌کند. اهداف در برنامه درسی نیز از همین جایگاه برخوردارند. هنگامی که معلم رسیدن به هدفی را در محتوای آموزشی انتخاب می‌کند، تمامی عملکرد

پله پله تا هدف

تغییر اساس به سازی آموزش است

دکتر لیلا سلیقه‌دار

و تأثیرگذاری فعالیت‌هایشان را افزایش دهد. هنگامی که معلم به عنوان یکی از وظایف خود، به بررسی اهداف آرمانی و غایی برنامه درسی ملی مشغول می‌شود، در صورت به خط رفتن در شناسایی اهداف محتواي آموزشی، با سهولت بیشتری می‌تواند با توجه به جهت‌گیری‌های کلی مندرج در برنامه درسی ملی، از استیاهات جلوگیری کند.

نکته حائز اهمیت این است که هر قدر معلمان با فلسفه و دلیل وجودی یک انتظار، بیشتر آشنایی داشته باشند، به اهمیت و جایگاه آن پی می‌برند و نسبت به آن پاییندی نشان می‌دهند. به همین سبب، مطالعه و بررسی اهداف آرمانی و کلی برنامه درسی ملی کشور توسط معلمان می‌تواند به حسن عملکرد آنان در این زمینه کمک کند.

اهداف در محتوای آموزشی می‌تواند مهارت‌های شناختی، مهارت‌های عملی، ارزش‌گذاری، نگرش و انگیزش را شامل شود. بر این اساس، ممکن است بتوان نتیجه یادگیری دانشآموزان را به کمک یک تست ساده اندازه گرفت یا در حالتهای دیگر، شناسایی میزان یادگیری وی، با گذشت زمان زیاد و مطالعه زندگی شخصی او ممکن است.

برخی از کتاب‌های درسی،
کتاب راهنمای معلم دارند
که در آن به اهداف هر
درس اشاره شده است. در
این صورت، لازم است معلم
تمامی فعالیت‌های خود و
دانشآموزان را در جهت
تحقیق اهداف مورد انتظار
تسازمان‌دهی کند.

در طراحی محتوای آموزشی
در مدارس ایران، درج هدف
به عنوان نام درس یا بخشی از
کتاب درسی یا ذکر آن در ابتدای
مطلوب، متدالو و رایج نیست و
به همین دلیل، شناسایی آن در
حین طراحی آموزشی، پیش
از آغاز درس توسط معلم، از
ضروریات محسوب می‌شود.

در طراحی تدریس، هدف یا اهداف کلی،
هدف‌هایی هستند که بخش اعظم و روح و پیکره
کلی درس به آن‌ها مربوط است. برای مثال، هدف
کلی یکی از درس‌ها در کتاب علوم تجربی پایه
هفتم، شناخت ساختمان و کار دستگاه گوارش است.

در صورتی که کتاب راهنمای معلم در اختیار نباشد
(که ممکن است این اتفاق برای هر معلمی یا هر
درس روی دهد)، وظیفه شناسایی هدف بر دوش
معلم است و او باید طرح درس خود را بر مبنای
هدف یا اهداف مورد نظر در درس تنظیم کند.

آشنایی با عمل جذب و
چگونگی انجام آن توسط روده
آشنایی با ساختمان پرزاها و
نحوه عمل آن‌ها

آشنایی با چگونگی گوارش غذا
در بدن
آشنایی با آنزیمهای دستگاه
گوارش
آشنایی با خصوصیات مهم
آنزیمهای نحوه کار آن‌ها

آشنایی با اجزای دستگاه
گوارش

آشنایی با کارهای قسمت از
دستگاه گوارش
آشنایی با لزوم عمل
گوارش در بدن

نمی‌توان انکار کرد که هر اندازه
دانشآموزان از هدف یا هدف‌هایی که قرار
است در هر جلسه تحقق آن را با شما تجربه
کنند، آشنایی بیشتری داشته باشند و این
امر برایشان از وضوح بیشتری برخوردار
باشد، به همان اندازه در کسب انتظارات
نهایی در هر جلسه موفق‌تر عمل می‌کنند.

ممکن است شما به عنوان معلم کلاس خود و
به فراخور شرایط و به اقتضای آن، به طراحی و
تنظیم اهداف دیگری، علاوه بر اهداف متصور
در برنامه درسی و کتاب آموزشی، دست
بزنید. این اهداف، از جمله هدف‌های عملیاتی
محسوب می‌شوند که صرفاً به محدوده همان
کلاس اختصاص دارند.